

פרשת אחרי מות

יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמּוֹתָה לְחִסְדֵיּוֹ (תהלים קמז טו):

ומה יתן ומה יוסיף, סוף סוף הרי הוא עבד. גם אומרו **פתחת למוסרי אין לו קשר**. ורדי"ק ז"ל כתב בזה עין עליו. והנראה לי פשוט יותר שנמשך לאומרו **יקר בעיני ה'**, ולזה אמר שגם כן תיקר נפשי בעיניך ולא תמיתני בסֶבֶה קלה, רק תעשה עמי כמנהגך כי גם **אני עבדך**. והנה כל מעשה האדם נמשך מימי נערותו, וכמו שנאמר (משלי כב ו) **חנוך לנער על פי דרכו, ולזה יהיה העבד [שהוא] בן האמה יותר נכנע מן העבד שהוא]** מקנת כסף, כי "בן האמה" תִּחְלָתוֹ רואה אמו משרתת ונכנעת, וממנה יראה וכן יעשה מעת צאתו מרחם אמו, אך "מקנת כסף" אינו נכנע כל כך לעבודה עד שיורגל בה. לזה אמר **אנא ה' כי אני עבדך**, וגם זו-שאני **עבדך בן אמתך פתחת למוסרי**, רוצה לומר: מעת פתחת מוסרי אשר הייתי קשור בכטן אמי, משם אני עבדך, וכאומרו (תהלים כב יא) **מבטן אמי אֵלֵי אֶתְּהָ, ואם כן מחסידך אֶקְרָא**. ולזה תיקר נפשי באשר כי יקר בעיני ה' המותה לחסידיו:

דוד המלך ע"ה הודיענו בזה, כי הוא יתעלה לא יחפוץ במות המת וכל שכן צדיק וחסיד, כי לא ימות בלא עתו ח"ו כי אם בצרוף סבות רבות, כדבר שהוא חביב אצל בעליו שלא ימכרוהו כי אם בהרבות אליהם רִצֵי כֶסֶף⁵¹⁹, ולא ימכרוהו כי אם ביוקר גדול, כן ה' יתברך - תיקר נפש חסידיו בעיניו ולא ימיתם כי אם ביוקר גדול. והוא שאמר **יקר בעיני ה' המותה לחסידיו**, לומר כי עם שהמות ידוע ואין מפלט ממנו וראוי לזלזל בו כי סוף אדם למות, כי הדבר שאין מנום ממנו - יזייל אותו האדם, והוא ענין אומרו לָבֵן לִיעֶקֶב (בראשית כט יט) **טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר** כמפורש במקומו יְעִיָן שם, ולזה אמר שאף שהמיתה חוק על האדם, ואם לא ימות היום ימות למחר, אף על פי כן יקר בעיני ה' מיתתו, כי ירחם ה' על חיי שעה שלהם. ולזה אמר אחריו **אנא ה' כי אני עבדך וגו' בן אמתך פתחת למוסרי וגו'**:

וצריך להבין פְּנַתוֹ באומרו **בן אמתך**,

הנה על כל זה פקחו עיניהם ז"ל (עירובין סג. ויק"ר יב א) **במיתת בני אהרן**, ועשו כמה **סבות למיתתם**, עם היות שטעמה גלוי - המה עשו טעמים רבים מפאת זה, כי סבה אחת [אז] שתים או שלש לא יספיקו למיתת השלמים והחסידים והקדושים כהם, וכמו שכתבנו בסדר שמיני יענין שם שהארכנו קצת בזה, שהעולה משם שחז"ל הם אמרו כי אילולי סבות רבות, [ה]חטא הנזכר בכתוב לא יספיק. והנה גם הכתוב פה יעיד בזה.

אמר **אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימתו** (טו א). וקשה, דהכתוב כאן לא בא לומר לנו כי אם שהדבור היה בזמן פלוני, ומה לו לומר לנו טעם מיתתם, וכבר מילתייהו אמורה במקומה? אכן עם האמור מובן, כי לבעבור היותם מפורסמים במעלה ובחסידות - מזכיר סבת מיתתם, לומר כי לולי סבות רבות - לא המיתם ה':

ואמרו בקרבנתם לפני ה'. יש לפרש שרוצה לומר כי חטאם היה יכול לתלות זמן-מה, אך להיות שחטאם היה קרוב לפני ה' - ובענין "המכעיסים אותי על פני תמיד" (ישעיה סה ג) - וזהו בקרבנתם לפני ה', [לזה - וימתו]. והוא אמרו בפרשת שמיני (לעיל יב) **ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'**, שאמרו מלפני ה' יתרה, שלפני ה' היו עומדים, דכתיב לעיל מניה ויקריבו לפני ה' אש זרה. אך [רוצה] לומר **ותצא אש** והוא הכעס והחרון אף, מסבת שעשו הדבר לפני ה' וגוי ותאכל אותם וגו':

ואמרו וימתו לפני ה', לומר שכל כך גבר החרון עד שמתו לפני ה', ולא חשו מן השמים לכבוד השכינה, והיה להם להמתין עד שיצאו, לכבוד המקום המקדש, וכאמרו (שמות כד יא) "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו", ואמרו רבותינו ז"ל (במדבר טו כד) שלא לערוב השמחה. אכן כאן **ותצא אש** מהעון שהיה לפני ה', ועל ידי כן לא המתינו [להם מן השמים] וימתו לפני ה':

ודקדוק זה בעצם דקדק הכתוב במקום אחר בפרשת במדבר (ג ד) **וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' ובנים לא היו להם**, שרוצה לומר שמתו לפני ה' מה שאינו ראוי, בשביל שחטאו לפני ה', מדה כנגד מדה. ובפרשת פנחס כתיב (שם כו סא) **וימותו נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה'**, שם לא בא להזכיר עונשם, שבפרשת פנחס [לא] כתיב "ובנים לא היו להם":

ועוד יש לפרש, [שמאמר בקרבנתם לפני ה' הוצרך כדין שלא יעלה על הדעת שמיתתם היתה מחטא הבחורים ח"ו, ובענין שאמר (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימתהו ה'. והנה החטא הזה יאמרו חז"ל (נדה יג) ש[העושהו] נדחה ממחיצה של מעלה דכתיב [תהלים ה ה] **לא יגורך רע** - לא יגור במגורך רע. ולזה אמר: לא היו אלו מכויצא בזה, רק בקרבנתם לפני ה', שמתוך מחיצה של מעלה מתו. ולזה תמיד בהזכיר מיתתם - מזכיר סרחונם, לומר כי לא היה בידם עון אשר חטאו וכמאמרם ז"ל (ספרי ורש"י פנחס כז

יד, ועיי' יומא פ"ו) שבקש משה רבינו ע"ה שבכל מקום שיוזכר מיתתם יזכיר סרחונם.

ועוד יש לפרש שמאמר בקרבתם הוא מאמר ה' למשה, שיאמר לו [לאהרן]: בקרבתם לפני ה' וימותו, ולזה ואל יבוא בכל עת וגו':

ועוד יש לפרש, ואנב יש לרמוז קצת הטאים שייחסו להם רז"ל ואין להם זכר בכתוב. א' אמרו במדרש תנחומא (פר' אחרי סי' ו, עירובין סג), תניא בשם ר"א: לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן. עכ"ל. ואמרו ז"ל (אבות ד' יב) ומורא רבך כמורא שמים. ואמרו (פנהרין קי) כל המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, דכתיב לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. ולזה אמר בקרבתם לפני ה', שהקריבו עצמם להורות לפני [משה] רבן, שהוא כאלו לפני ה', שהמורה הלכה לפני רבו הוא מקריב עצמו קודם בוא עתו להורות:

ועוד אמרו ז"ל (תנחומא אחרי מות ו, ו) שהיו מהלכין נדב ואביהוא אחרי משה ואהרן, ואמרו מתו ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, ופירשנו מאמר זה בחלק ב' בדרוש. באופן שעל ידי שדחקו השעה, דחקתם השעה (עיי' ברכות סד). ולזה אמר בקרבתם, שהקריבו עצמם למחר ליטול השררה - לפני ה', פירוש קודם שהקריבם ה' - וימותו:

ונפרש קצת מפסוקי הפרשה אשר בסדר יום הכיפורים.

תחלה יש לחקור, חקירה גדולה היא אלי, בענין כפרת יום הכפורים מה היא. גרסינן בתורת כהנים (טז ל) כי ביום הזה יכפר עליכם - בקרבנות. ומנין שאין קרבנות ואין שעיר מכפר, תלמוד לומר כי ביום הזה יכפר עליכם. עברות שבין אדם למקום - יוה"כ מכפר, עברות שבין אדם לחברו - אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו. את זו דרש ראב"ע: מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו, עברות שבין אדם וכו'. עכ"ל. ויש להבין: אחר דפסיק ותני כי ביום הזה יכפר בקרבנות, מנא ליה לומר שאפילו בלא קרבנות. ונראה דדייק אומרו ביום הזה יכפר, היה לו לומר כי היום הזה יכפר, לזה דרשו כי ביום עצמו יכפר, והכית - בית הכלי, לא בית הזמן. וזה פשוט:

אמנם יש לחקור במשפט הזה שעשה הוא יתברך, אם-כי הוא חסד גדול על ברואיו, מכל מקום הוא נפלא בטעמו, שיום אחד מן הימים יכפר להם על כל מה שהרעו לעשות, והמה עומדים במרדם ולא שבו ולא נתענו. ולכן נראה דודאי לכפרה גמורה תשובה בעי, וכפרה זו [שעצמו של יום מכפר] אינה אלא קצת קלישות הדין, שהוא יום רצון לפניו יתברך, ובזכות הצדיקים שבישראל השבים ומתענים ומתודים, מכפר הקב"ה על כל ישראל. וכך כתבו התוספות ישנים ביומא (פג: ד"ה תשובה), והכריחו זה, דאי לאו הכי - למה גלו ישראל מארצם, ו[הלא] יום הכפורים מכפר. אלא ודאי שאינה כפרה גמורה. עכ"ל. וכן נראה ממה שהוצרכו לפרים ושעירים ויודים, אלא ודאי שהוא

רצון בעלמא. ונראה שהיתה זאת לו יתברך לקיום העולם, וכמאמר הכתוב (תהלים קל ג) אם עונות תשמור יה, ה' מי יעמוד:

ועוד לו יתברך תועלת גדולה לישראל, למען יצדקו כל בית ישראל, כי האדם כשיראה עצמו כבד עון ואשמה, לא יחוש אם יוסיף על חטאתו פשע, וכמו שאמר אלישע אחר (חגיגה טו) בשומעו "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", אמר: ליפוק ליתחני בהאי עלמא וכו', לזה יעץ ה' צבאות שיום הכפורים יכפר קצת, ואז גם הרשעים יראו כי הוקל משא עונותם ויתנו לב לשוב, כי יקונו גמול בעולם המקנה.

והוא שכּוּן באומרו (טו ל) **בְּיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ**. וקשה, שהוא כפול ומכופל. וחוץ מדרכנו יש לומר שהוא כנגד שלשה מיני חטאות שעליהם מתודה כהן גדול ביום הכפורים "חטאתי עויתי פשעתי" (עי' יומא לו), ו"יכפר" - על השגגות, "לטהר אתכם" - מן העונות שקרויים טומאת, שנאמר (לעיל יא מג) ולא תטמאו בהם. "לפני ה' תטהרו" - מן הפשעים שהם המרדדים. ולזה אמר "לפני ה'", שננעת בכבודו והכעסתו לפניו, וזהו המרדדים:

וכפי דרכנו יש לפרש כמו שנתבאר, שעקר כפרת יום הכפורים כדי שישבו בתשובה אחרי שיראו שהוקל משאם כאמור. וזהו שאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, הטעם: כדי לטהר אתכם מכל חטאתיכם, שתתנו לב שלא תוסיפו לחטוא,

ולכן לפני ה' תטהרו מכאן ולהבא, [כדי] לקיים עצתו יתברך:

ורז"ל אמרו במשנה בסוף יומא (פה): **אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אניכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה'. עכ"ל**. וצריך להבין מהו האושר הזה "לפני מי אתם מטהרים", כי לא נאמר בו פירוש. גם אומרים מי מטהר אתכם יתרה, והוא דבר ידוע.

ונראה שרוצים לדקדק אומרו לפני ה' תטהרו, דלכאורה אין לו שחר. לזה מפרש הכי, והוא כי ידוע שיש חלוקי טהרה, ויש טהור לזה וטמא לזה, וכאומרים (חגיגה יח) מכל (ועלה) ולחולין הוחזק לחולין אמור (למעשר) וכו', ואמרו (שם) יוחנן [בן גודגדא] היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו, והיתה מטפתו מדרם לחטאת. ולזה אף שהטהרו ישראל, יעלה על הדעת כי לא הטהרו טהרה גמורה. לזה אמר **אשריכם ישראל!** כי טהרתם טהרה גמורה עד גדר שתוכלו לעמוד בה לפני מקור הטהרה מלך מלכי המלכים הקב"ה, לא [רק] לפני מלאך ולא [רק] לפני שרף.

ולזה אמר **אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים**, ומשם תדעו כי טהרתם טהרה גמורה. ואם ישאל שואל מי יוכל לטהר טהרה שיוכל עמוד בה לפני הקב"ה, לזה אמר אין זה תימה, כי שאל נא מי הוא המטהר אתכם? **אניכם שבשמים!** והוא הידוע ועד לטהר אתכם טהרה שתוכלו עמוד

ואמת כי ידעתי שכל ענינים אלו מעידים על עצמם שיש בהם סודות נשגבים שלא נוכל להשיגם, "עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם" (תהלים עג יז). ועל כיוצא בזה בקש דוד המלך ע"ה "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (תהלים קיט יח). ומכל מקום, כמתאווה לידע - נאמר שעקר הכפרה היא על ידי העניו שמתענים כל ישראל, שעל כל פנים לא נכחיש שעל כן בא הצווי (כג לב) "ועניתם את נפשותיכם" וכו', ועל ידי קרבנות היום, מצורף אל הרצון אשר בא ביום ההוא:

ואכן, ענין שעיר המשתלח הוא להראות הענין בפועל, להכניס אמונת הכפרה בלב ישראל, שכל מי שאינו מאמין בכפרת יום הכפורים - אינו מכפר לו. וכאשר יראה לעין-כל ענין השעיר, שמתודה עליו ומיד משלחו, יראה פֶּאֱלוֹ נשא העונות עליו ונשארו ישראל נקים. וכאשר יקרענו לקרעים, יראה פֶּאֱלוֹ הָעוֹנוֹת נאבדו כאבדת השעיר. וכן נראה שנתגשם הענין אצלם, עד שחיו מתלשים בשערו ואומרים: "טול וצא, טול וצא", כנזכר ביומא (טו). הרי שנכנס הענין בשכלם וחשבו שממש - העונות עליו הם, והיו ממהרים להוציא. ועוד להם כאשר יראו בדחיפת השעיר והמשפט הנעשה בו, תסמר שערת כשרם מלחטוא, כי ישאו קל וחומר, כי הנה השעיר העלוב הזה - משאתו עליו חטא אשר לא עמל בו ולא גִּדְלוּ⁵²¹, הנה

בה לפנינו. כי אם היתה המהרה מזולתנו, יש לַאֲוֹת לפניו למהרו מהרה שיוכל לעמוד בה לפני מלך מלכי מלכים. אך הוא המטהר אותנו, ולפניו נעמוד:

עוד יש לפרש ומי הוא המטהר אתכם, אביכם שבשמים, כמו שכתבו חכמי הטעמים למצות התורה, כי היודע תכונת הנפש ומהותה - ידע הוליקה ורפואתה. ולזה קאמר: אם תשאל על קרבנות יום הכפורים ועל פרטיהם ודקדוקיהם, דע מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, והוא היודע בטיב הלאיכם, עליו תסמוכו ברפואתכם ולא תחפשו ולא תהרהרו אחריו:

האמנם אין להתעלם מלתת טעם לדבר אחד שבא בכלל הכפרה של יום הכפורים שהוא תמוה, והוא ענין השעיר המשתלח שאין לנו בו טעם. כי, אם כל הקרבנות יאותו לכפר כמנהג כל הקרב הקרב על גבי המזבח, אך זה שישתלח אל ארץ גזרה - במה תהיה הכפרה בו עד שאדרכה הוא עקר הכפרה, דתנן (שבועות ב) "ועל שאר עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, השגגות והזדונות, הודע ולא הודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין - שעיר המשתלח מכפר". ויש מקום שאֵלָה, במה כחו יפה לקבל עליו כל המשא הכבד הזה. ועוד יש להקשות, לו יהי שהוא כן, מה צורך אל הגורל הזה, ועם מי אנו מטיילים הלשים⁵²⁰ אלו, עד שיצטרך גורל להשקיט ריב ומדון:

520. פירושו: גורלות. עיי' משנה שבת (פכ"ג מ"ב).

521. ע"פ יונה ד ו.

הבהמות, בהיותם שנים מוכנים לשני דברים, אחד רע ואחד טוב, לא נקה בלא מתכוין אחד המזדמן לרע והאחר לטוב, שכיוצא בזה בבני אדם הוא עלבון גדול, שעל זה יאמרו:

"מאי חזית דדמא דידך סומק טפי" (פמחים כה). ולזה, אליהו ע"ה, מתחלה אמר "בחרו לכם הפר האחד". ואז הכהו לבו על זה ואמר, שאם היה הפר הזה בר-דעת - דבר ידבר וקשב ושיב: [מאי חזית ד]דמא דידה דחברי סומק טפי, שאחד יעלה במעלה גדולה ואחד ירד מטה מטה, ומן הצדק הוא להטיל גורל. חזר ועין אליהו ואמר: אין כאן עלבון, כי כלם שוים לטובה. חזר ועין אליהו ע"ה ואמר, כי לדבר קשה כזה שישחט לעבודה זרה, אף שיש סברא טובה להשוות שני הפרים בקדוש שם שמים, המורה הוראה כזו בדבר מספק - צריך לברר הוראתו בתתו ידו במעל, להורות שאינו מעל. ולזה לקחו בידו ונתנו להם, שאז תנוה דעתו של הנעלב, וידע שאינו נעלב בזה, כי מצוה הוא עושה. זה נראה בדבריהם ז"ל להרחיק הפרות מדבריהם ז"ל. ועם שבמדרש רבה (שם) אמר שימילו גורל, נראה שהוא מדברי אליהו, אך המה לא ראו שכן נראה להדיא מהכתוב, ואמרו "ויבחרו להם הפר האחד", וכן נראה גם מהמדרש רבה למדקדק בו, ועין שם. באופן כי זה מהפלגת הצדק והיושר, שלא לעות הדין הנהוג בבני דעת לשום בריה, זאת היתה פנתו יתברך בנתינת הגורל על שני השעירים.

וזה נרמז באמרו בכתוב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות גורל אהרן

נקרע ל"ב קרעים, קל וחומר לאשר יהטא ואשם בגופו, וממנו הטאו ישא, ונשא עליו משאות שוא ומדוחים, כי יתחייב לקורעו לאלף קרעים, ולזה ימנעו מלחטוא:

אמנם ענין הגורל הזה ומשפטו, נראה שהוא להישיירנו אל הצדק, ולשלא נמאס משפט לשום בריה, וכמאמר הכתוב (תהלים קמה ט) ורחמיו על כל מעשיו. וכבר העירו אותנו רז"ל על זה, כאומרם באליהו עם נביאי הבעל (מ"א יח כג) "ויתנו לנו שנים פרים [ויבחרו להם הפר האחד]", שאמרו במדרש רבה סדר (ואתחנן) [מסעין] (במדכ"ד כג ט) שאליהו אמר להם: בחרו לכם את הפר האחד, ולבסוף כתיב "את הפר אשר נתן להם אליהו". ואמרו ז"ל שהם בחרו להם הפר ולא רצה ללכת, שאמר לו הפר לאליהו: **אנו שני הפרים גדלנו באבוס אחד, ולמה חברי יקרב לשמים ואני לעבודה זרה. והשיבו אליהו: כשם שמתקדש שם שמים על ידו, כך מתקדש שם שמים על ידך. ולא רצה הפר ללכת עד שנתנו להם אליהו בידו. עכ"ד.** וצריך לתת לב לדבריהם אלו, כי הפר איננו בר-דעת להבין רע מטוב, וכל שכן לדבר. ואם נאמר שהיה הדבר בדרך נס, הוא תמוה, כי מה צורך לזה הנס. ואם היה זה, לא היה שותק הכתוב מלפרסם זה הנס הגדול, כמו שעשה באתונו של בלעם. וגם נביאי הבעל לא ידברו מאומה [ויחזרו בתשובה בראותם זה הנס הגדול]:

ולכן נראה שכל דבריהם במשל ומליצה, כי לרדיפת האמת ולשלא נעשוק המשפט לשום בריה - ידקדקו החסידים אף עם

כתבו קרוב לדברי הרלב"ג ז"ל, שכתבו וזה לשונם: למה הוא בא, כי אין לומר שבא שם כדי לפשוט בגדיו ולהניחם לפניו, דהא ודאי מסתמא אין מצוה להניח שם בגדיו לפושטם וכו'. עכ"ל. ודברי הרלב"ג ז"ל יותר חזקים. באופן שדברי רז"ל מיסדים על אדני פו, וכל שכן שדבריהם קבלה ואין צריכים חזוק:

והרב בעל העקדה ז"ל - לחושבו שנסתמו עיניהם ולבם ח"ו של רבותינו התנאים בעלי הברייתא מלחביט אל סוף הפסוק - כתב בזה סדר אחר מדנפשיה. ואחר המחילה - כן לא יעשה, בדבר שבאה בו הקבלה האמתית - יגיעת בשר⁵²² לפרש פירוש אחר. וחוששני לו מהמאת שהוא קרוב ח"ו לגלוי פנים שלא כהלכה, דאם היה הדבר אינו נוגע לדין מדיני התורה - אין מזיק כל כך אם יאמר האומר שנראה לו פירוש אחר או פשוט אחר בכתוב, אך בדבר הלכה אין לעשות כן. וכן נהגו כל הפשטנים כהראב"ע והרלב"ג והרמב"ן וזולתן קדושי עליון. ודייק נמי לישנא ד"שלא כהלכה":

והרב ז"ל נתחזק אצלו הסדר שעשה חוץ מסדר הגמרא, עד שכתב עליו: "והנה זה הפירוש נכון בעיני, ולא ידעתי למה לא שתו לב אליו כל הראשונים ז"ל, כי הוא נראה מוכרח מאומרו (טו כג) **ובא אל יאהל מועדי**, כי זה השם לא יאמר בפרשה זו כלל על קודש הקדשים וכו' וכֵּלָה מִפְּנֵי אֵת הַקֹּדֶשׁ" וכו'. ובתשלום דבריו כתב: "יותר אני מצמער

לה' וגורל אֶחָד לַעֲזָאזֵל (טו ח). באומרו "ונתן גורלות". ואם תשאל: למה לנו גורלות? אמר: גורל אחד לה' - במעלה גבוהה, וגורל אחד לַעֲזָאזֵל - דבר שפל ונבזה, ועלבון הוא לבחור אחד בלא מתכוין. ולזה, ונתן גורלות, כי "מִדְּנִים יִשְׁבִּית הַגּוֹרֵל" (משלי יח יח). ועוד כתב בזה הרלב"ג ז"ל דברים מיסדים על אדני פו עין עליו:

וּלְפָנַי הַכַּפְדָּת יִזָּה שְׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ (טו יח). ענין ההזאות שבעה ושבעה, כתבתי קצת ביאור ומעמים נכונים בפרשת זאת חוקת התורה ועל הפסוק "והזה וגו' מדמה שבע פעמים" (כמדבר יט ד):

וּבֹא אֶהְרֵן אֶל אֵהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם (טו כג). פשוטו של מקרא זה קשה מאד, וכמו שהקשה הרלב"ג ז"ל וזה לשונו: ראוי שנדע כי לא חִיְבָה אוֹתוֹ הַתּוֹרָה לְבֹא אֶל אֵהֶל מוֹעֵד לְפָשׁוֹט בְּגָדָיו שָׁם, כִּי זֶה בִּלְתִּי רָאוּי בְּמִקּוֹם הַנִּכְבָּד שִׁיעֲמוֹד שָׁם עֵרוֹם, וְכֵן שָׁכַן שׁוֹזָה יוֹתֵר נִמְנַע מִצַּד שִׁימֹשֶׁךְ לִזְהָ שִׁינֵצָא כְּהֵן גְּדוֹל עֵרוֹם מִשָּׁם, וְיִלְךְ עֵרוֹם אֶל הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר בָּהּ הַמִּקְוֵה לְמִכּוּל. וכך כתב גם זקינו הרמב"ן ז"ל. והאריך לחזק דברי רז"ל שזכור בסמוך:

וזה מה שאמרו בגמרא דיומא (לב): **ובא אהרן, למה הוא בא? להוציא את הכהן ואת המחתה. וכל הפרשה בקִּלְה נאמרה על המדר, חוץ מפסוק זה וכו'.** וגם התוספות ישנים

גם מה שכתב דמנא להו שבא למנות
 מבילות וכו' - אין לו שחר, דודאי לא בא
 למנות, אלא ממילא ידענו זה, כמו שאמרו
 בגמרא (יומא לב) דגמיר חמש מבילות וכו'.
 [ואם יהיו הכתובים כסדרן - אין כאן כי אם
 שלש. ואדרבה, יקשה לפי דעתו דהוצאת כף
 ומחתה אחר עֲשִׂית כל עבודות היום, למה
 לא נזכרה כלל בתורה ביאתו להוציא כף
 ומחתה. כללא דמלתא, שהאריכות בסתירת
 דברים אלו אך למותר, אך כי הציקתני רוח
 בטני, ודברי חכמים הם האמת ותורתם
 אמת, ותו לא מדי:]

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר
 בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר
 יֵאָבֵל וְשִׁפְךָ אֶת דָּמּוֹ וְקִסְהוּ בְּעֶפֶר, כִּי
 נִפְשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא (וַיִּגְדֵּי). יֵשׁ
 לַהֲבִין הַסֵּדֵר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּנִים מִצוֹת כִּסּוּי הַדָּם
 בְּתוֹךְ אֶסּוֹר אֲכִילָתוֹ, וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה. וְהִנֵּרְאָה
 בְּעֵינָי, שֶׁגִּלָּה הַכְּתוּב [שְׁ]הִיא נִמְשַׁכֶּת מֵאֶסּוֹר
 אֲכִילָתוֹ, וְלִכְךָ הַכְּנִיסָה בְּאִמְצַע - לֹאמֹר, כִּי
 הִנֵּה בְּהֵמוֹת הַקֶּרְבָּוֹת עַל גְּבֵי הַמְּזוּבָח - כִּבֵּר
 יֵשׁ לָהֶם גֵּדֵר עַל אֲכִילָתוֹ מֵהִיּוֹתוֹ קָרֵב עַל גְּבֵי
 הַמְּזוּבָח, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפְּסוּק שְׂקוּדִם לֹזֶה
 (פס' יא) "וְאֵנִי נִתְּנִיו לָכֶם עַל הַמְּזוּבָח לְכַפֵּר".
 וְאִכֵּן, בַּחֲיָה וְעוֹף הַנְּצוּדִים שְׂאִינָם קֶרְבִּים עַל
 גְּבֵי הַמְּזוּבָח כִּי אִם מֵיעוּטָא דְּמֵיעוּטָא - תּוֹרִים
 וּבְנֵי יוֹנָה, הוּצָרְךָ לַעֲשׂוֹת גֵּדֵר בְּאֲכִילָתוֹ עַל
 יְדֵי כִסּוּיוֹ, וְלֹזֶה יִסְפִּיק בְּכַסּוֹת מִקְצַת מִמֶּנּוּ,
 כִּי דִי [בּוֹחַ] הָעֵרָה שְׁלֹא לְאוּכְלוֹ.

ובזה אתי שפיר אומר וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי

ממה שאמרו בפרק בא לו לקרות (יומא ע)
 'תנו רבנן ובא וכו', למה הוא בא? ע"כ. הדא
 - שהוא מבואר שבא לשם לפשוט את בגדיו
 וכו'. שְׁנִיָּהּ לֶה - דמנא ליה שהכתוב בא
 למנות מבילות היום" וכו'. ואחר שהאריך
 לומר סדרו לפי דעתו, כתב: "והנה עלה הכל
 כסדר וכהוגן, ויש שם סוגיא בישוב וכו' עם
 הכתובים ולא נתיישבו יפה, ומה שכתבתי
 הוא הנכון בכתובים". עכ"ל ז"ל:

ואמת אניד כי מימות חתימת הש"ס
 ואף בזמן רבותינו בעלי הש"ס, לא נמצא
 לשום מחבר שיכתוב כזה על דברי התנאים,
 שדבריו נכונים מדברי הברייתא והמשנה,
 ודוחה אותם בגילא דחיתתא כמו שעשה
 הרב ז"ל. ועד שיתמה על הראשונים שלא
 עשו כמו שעשה הוא, יתמה על עצמו איך
 עלה זה בדעתו הוא לבדו מכל אשר לפניו,
 וממילא היה אוהו דרך הברייתא והש"ס,
 ולא היה מצמער על דבריהם.

כי כל הקושיות שהשיאוהו להכנים
 ראשו בין הרים גבוהים עד לב השמים, מִהֶם
 שכבר דחו להו הראשונים ז"ל, כמו שכתב
 הרמב"ן ז"ל והרלב"ג, מִהֶם שאינם קושיות
 כלל, דשם "אהל מועד" נאמר על כללות
 ההיכל וקודש הקודשים, ומקרא מלא הוא
 בפרשת פקודי (שמות מ ב) "תקים את משכן
 אהל מועד. ושמת שם את ארון העדות וגו'
 וסכות על הארון" וגו'. ובפרשת ויקרא (א א)
 "וידבר ה' אליו מאהל מועד", דהיינו מבין
 שני הכרובים. ולהיות שהכהן בעת שלוח
 השעיר היה חוץ להיכל, אמר "ובא אל אהל
 מועד" וגו', דהיינו עד לפני מן הפרוכת:

והי' וגו', שעם שנאמר שהוא יעוד טוב, לא היה לו לתלות כל החיים בהם, רק אורך ימים, כאומרו בכמה מקומות [למען] יאריכון ימיו'. גם, הנה כל האמות חיים בלא שמירת התורה. ועל כל זה פקח עינו התרגום ואמר "והי' בהון לחיי עלמא", אלא שאינו מפשרו של מקרא:

ועם דברי רז"ל (יומא פה) שאמרו: וחי בהם ולא שימות בהם, נראה לי שבכפל הכתובים עם דבריהם ז"ל (מנהדרין עד), דישי מצות שיהרג ואל יעבור, עבודה זרה וגלו עריות ושפיכות דמים. ואף בשאר מצות, אם מתכוונים להעבירו על דת - יהרג ואל יעבור. לזה, הפסוק הראשון סתם דבריו, ואמר: את משפטי תשמרו ללכת בהם, דהיינו במתכוונים להעבירו (על דת) - אז גם אתה תקשה ערפך ללכת בהם, שהמיתה נקראת 'הליכה', וכמו שפירשו רז"ל (שמור' א כג) בפסוק "ונערותיה הולכות" (שמות כ ה) שהוא לשון מיתה⁵²³, ולזה אמר ללכת בהם, כלומר אף שתמותו בהם.

ונראה שיותר נקראת המיתה 'הליכה' - כשהולך בלא בנים, וכדרשת רבותינו ז"ל (מ"ק כו): בכו בכו להולך בלא בנים. ולזה אמר כאן ללכת, שאף מי שאין לו בנים - לא יחוש על דמו ודם זרעיותו, רק את משפטי תשמרו ללכת בהם. וממה שסמך לכמעשה ארץ מצרים וגו' (יה ג), נראה שבעריות

יש'אל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, וישפך את דמו וקסדה בעפר, כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני יש'אל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יפרת, מראה להדיא שזה שהזהרתך "וכסחו בעפר", (המעם לזה) - כי נפש כל בשר" וגו', וכמו שפירשנו במקום אחר, להיות שהדם הוא נפש הבהמה, פועלת בנפש האדם וישוב [להיות] בהמו:

ועוד נראה שהכסוי עצמו, זהו מעמו: להורות כי הדם הוא דבר נמאס אצל הנפש, וידמה למיאוס ההוצאה לגוף שנאמר בה (דברים כג יד) "ושבת וכסית את צאתך". אכן בדם הבהמה הקרב על גבי המזבח, מפני הכבוד לא רצה לנהוג בו זה הכסוי לכסותו כצואה ולזרקו על גבי המזבח. וגם (לפי) [לפירוש] זה, יפה עשה שהכניס מצות כסויו במצות אסור אכילתו וכאמור:

[כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו ובחקתיכם לא תלכו]. את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלהיכם. ושמדתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (יה ג-ד-ה). כפל הפסוקים נפר. גם אומרו "אשר יעשה אותם האדם

523. וכן הוא אומר (בראשית כה לב) הנה אנכי הולך למות, ואומר (יהושע כג יד) הנה אנכי הולך בדרך כל הארץ.

- לא היו לך חיים, כרופא שיאמר לאדם עלול מחולאים: "כל זמן שתשתה בבקר בבקר משקה זה - אתה חי, ואם יום אחד לא ישתה ממנו על כל פנים - ימות", כמה מהזהירות יהיה זהיר במשקה ההוא, האם יתכן שישכחהו או יזלזל בשתייתו?

ויהיה ענין הכתוב הזה כענין (הושע יא י) **אחרי ה' אלֵהיכם תלכו כאריה ישאג**, שפירשתי במקום אחר שישער בדעתו כאלו אריה שואג אחריו, שכל כך תהיה ההליכה אחרי ה' בלי פניה וכלי התרשלות, כאדם שרודפו אריה ושואג אחריו, והוא בורח להמלט על נפשו. כן אומר הכתוב, שתשמרו התורה שמירה גדולה כאלו היא המְחִיזָה אותך, ובהסיוח דעתך ממנה תמות. ולהיות שזה משל בעלמא והשְׁעָרָה לבד, גְּלָה התרגום שאם לחיים הזמניים היא הַשְׁעָרָה, לחיים הנצחיים היא בפועל, שכל כך תלוי חיי העולם הבא בתורה - שהיא ממש הנותנת חיים כלחם וכמים, ולזה אומר [התרגום] "ויחי בהן לחיי עלמא".

וזה ענין מאמרם ז"ל במדרש רבה סדר ויקרא (פר' מצורע פז ב), **מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות של צפורי [ומכרין ואומר] מאן בעי חי, מאן בעי חי. אתו כולי עלמא למיזבן. רי ינאי הוה יתיב ופשיט במרקליניה, אמר ליה תא סליק להבא זבין לי, אמר ליה לית את צריך ליה ולא לכוותך. אמררר עליה, סליק לגביה, אפיק ליה ספר תהלים הראה לו "מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך" וגו', אמר רי ינאי: כל ימי הייתי**

מדבר. ורוצח איתקש לנערה המאורסה, מְקָרָא דכי יקום איש וגו', כנזכר בגמרא (סנהדרין עד). וענין עבודה זרה מבואר הוא שהוא גם כן ממעשה ארץ מצרים וארץ כנען (דברים כב כו):

וממה שאמר ובחַקוֹתיהם לא תלכו (שם פס' ג) רמז שאם באו לאנוס אותך להעבירך על דת - ובחַקוֹתיהם לא תלכו. ועל זה סמך ואת חַקְתִּי תשמרו ללכת בהם כמו שפירשנו, דהיינו אף שימות בהם.

ואחר כך שב להזהיר על שאר המצות שדינם לעבור ולא ליהרג. ולזה אמר: ויש מצות, לפעמים - את חַקוֹתֵי אִשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וחי בהם ולא שימות בהם כדרשת רבותינו ז"ל, ובאו על נכון דברי רז"ל מרמזים בכתוב:

ועוד יש לפרש לפי פשוטו, שזחי בהם' הוא יעוד, והודיענו מוסר-השכל לאדם, שצריך שיהיה נגד עיני האדם תמיד. והוא, כי מן הידוע כי אין חרדת האדם על כל הטובות שיש בעולם כחרדתו אל החיים. הבט נא וראה, אם יאמרו לאדם: "אם תעשה כך וכך, תחיה על כל פנים מחולי זה", כמה יגיעות ייגע על הדבר ההוא, וכמה ימסור נפשו על הדבר ההוא, אפילו אם יהיה מספק, כל שכן בודע בודאי שיחיהו, [מה שלא יעשה כן על כל גדולה שבטובות אפילו חלק ממאה, [לזה] אמר ושמרתם את חַקוֹתֵי וגו' [וחי בהם]:

ואחר כך ביאר אופן השמירה עד כמה תהיה, ואמר שתשער בדעתך שהמצות האלו הם על כל פנים נותנים לך חיים, ואילולי הם

ליום אחרון", מצורף ליודעם כי גבוה מעל גבוה ישמור חייהם - לא יתפתו מהכרוז הזה, מצורף להכירו חולשת הכרוז הזה - יכיר כי מְמַשֵּׁל ממשלים הוא.

לזה ר' ינאי לא עשה השתדלות רב כאשר יצטרך לעשות הרוצה להשיג חיים מדומים, ומן העֲלִיָּה הביט אליו ולא ירד לקראתו כדרך הנבחרים, רק במיתון. והנה הרובל - פיו פתח בחכמה, הנה מעצלותך ואתה⁵²⁴ קורא אלי בעד החלון ואני מוכר חיים, נראה ממעשיך שאינך צריך, ולמה זה תשאל לשמי, והטריח עליו עד שעלה אצלו והראהו תהלים. ועל הענין הזה עצמו אמר ר' ינאי: כל ימי הייתי קורא מקרא זה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, רוצה לומר שהייתי תמה על מה עשה כן דוד המלך ע"ה לומר בדרך שאלה ותשובה "מי האיש החפץ חייבו? נצור לשונך מרע" וגו', והיה לו לומר בדרך יעוד: "נצור לשונך למען תחיה ותראה טוב". אלא שמעיקרא סתם הדבר באומרו "מאן בעי חיי" וכו' [שהוא ממש תרגום "מי האיש החפץ חיים"], ואחר כך השיב "נצור לשונך" - להעיר על מה שנתבאר, כי באותו החשק הנמרץ העולה בלב השומע [את] השאלה "מי האיש החפץ חיים", בזה עצמו ינצור לשונו מרע, שיתאמת אצלו זה על כל פנים, שעל ידי נצירת לשונו מרע - יהיה, וכמו שנתבאר:

ועוד כתבנו בקונטרס אחרון סדר נצבים

קורא מקרא זה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רובל זה והודיענו. עכ"ל.

ויש להבין בו, כי ודאי שהרובל הזה חכם הוא, ואולי הוא ר' אלכסנדרני שנזכר בפרק קמא דעבודה זרה (יט) "מכריז ר' אלכסנדרני: מאן בעי חיי" וכו'. וכיון שכן, צריך לידע מה פִּנְתוּ בכרוז זה, וגם להלך מבית לבית. ובפרט ש"ישחקו ממנו ביום אחרון" כשיראו שאין בידו כי אם תהלים, ומתְחַלָּה היה לו להראותם ספר תהלים. גם יש לדקדק אומרו 'לית את צריך ליה ולא לכוותיד', שאחר שעדין לא גלה הדבר - לא היה לו לפרסם חידתו מיד, ובפרט שגם ר' ינאי עדין לא הבין. גם מה שאמר לבסוף 'לא הייתי יודע היכן פשוט', שהוא תימה שלא ידע היכן פשוט. גם, מהו 'פשוט':

ועם מה שכתבנו יתיישב על נכון, כי הרובל הזה בא להעיר על מה שנתבאר, כי ישמור האדם דרך ה' בהשתדלות נמרץ פָּאֵלוּ מבלעדה אין לו חיים. לזה עשה בחכמה לקרוא בגרון 'מאן בעי חיי', וכאשר יבואו אליו בחשק נמרץ לחיים המדומים, אז יפתח להם הספר שיובן להם מזה כי החשק הזה בדמותו כצלמו יצטרך לדברי התורה, ויתפעלו מזה התפעלות רב מאד. והנה ר' ינאי ע"ה - מהיות כל מחשבותיו ומנמת פניו לחיים הנצחיים, הנה הוא ככל המון הצדיקים שאינם נבחרים כל כך על ידי העולם הזה, וכאומרו (משלי לא כה) "ותשחק

עמהם התקרבות, לזה אמר לא תקרבו, כי הקורבה מצד זה היא מרוחקת אצלו יתברך, וטוב ממנה המרחק.

וירמוז גם כן, שהקורבה המביאה לגלות ערוה - הוא שלא יתקרב, אך הקורבה מצד האהבה - בענין זישק יעקב לרחל' (בראשית כ"א י"א) - שרי⁵²⁵. ואם תאמר מי מפוס, הרי הדבר מסור ללב. לזה אמר אני ה', בוחן לב חוקר כליות:

[ענין ההזאות וכו' - פיסקא זו הועברה למקומה הנכון לעיל ריש הפרשה עיי"ש]:

ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

ענין נכון בפסוק אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

”וְחַי בָּהֶם”

איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות עונה (יהו). בקצרה היה לו לומר לא תגלו ערוה. ורז"ל דרשו (פרי כאן ט יג) לאסור [אפילו] הקריבה לבד, [כן הוא] לדעת הרמב"ם (הל' איסור"ב כא א), אך להרמב"ן ז"ל [אסור] הקריבה מדרבנן, והפסוק הזה] הוא אסמכתא בעלמא:

ועוד יש לפרש דרך דרש שיעלה על הדעת המזוהם, כי מהיות האדם מוזהר לקרב קרוביו - יפשוט ידו בזנות, כי בזה יוסיף